

Ampliació i remodelació del Presbiteri de la Catedral de Girona

Montserrat Nogués Teixidor, Josep Pla i de Solà-Morales

RESUM.

Nau gòtica de la Catedral de Girona.

Degut a l'adaptació a les prescripcions del Concili Vaticà II, es va ampliar el presbiteri de la Catedral de Girona fins al límit de les tres naus, i situar-hi les peces històriques (Ara romànica s. XI; Baldaquí del mestre Bartomeu, 1320-1362; Retaule 1320-1380), mantenint la Cadira de Carlemany s.XI, ideant un Ambó a partir d'un fragment de la portalada romànica, i integrant-hi la resta de mobiliari litúrgic (cadiram dels canonges, ciri pasqual, etc.).

El projecte es planteja des de l'austeritat, simplicitat de línies i materials, i amb la disposició òptima de les peces de la litúrgia, tot mantenint al màxim la relació entre elles.

Els condicionants de la intervenció són la reversibilitat, la desmontabilitat dels materials (la base sobre la que es construeix està ocupada per una sèrie de làpides), així com la visibilitat tant de les peces com dels celebrants.

Per les condicions abans descrites, es proposa una intervenció amb un únic material (fusta de roure massís tenyit color noguera) i a manera de gran catifa sobre l'enllosat de la nau, en la que se situen l'ambó, l'ara romànica i el baldaquí; i el nou mobiliari format pel cadiram per a canonges i sacerdots concelebrants, que s'integra amb la base general de fusta.

Per al suport de la resta d'elements de la litúrgia, sols s'empra l'acer, material la neutralitat del qual, dona més rellevància als elements històrics de pedra.

ARTICLE.

Pel fet d'estar situada en el lloc més preeminent de la ciutat i per les seves grans proporcions, la Catedral constitueix el símbol identificatiu i més representatiu del paisatge urbà de Girona. Està enclavada en l'extrem nord-est de la ciutat històrica, sobreposada a una de les tres muralles que conformen el triangle del recinte romà.

L'espai físic del Recinte-Catedral està constituït per:

- La Nau Gòtica, amb eix est-oest, que amb una llum excepcional de 23 metres és la volta gòtica més ampla del món. A 50 metres de la façana principal, la façana oest, aquesta impressionant nau de 34 metres d'alçada, es transforma en tres naus, gràcies a unes columnes nervades que separen el Presbiteri del Deambulatori. Entorn d'aquest i entre els enormes contraforts que sostenen la volta i inclòs aprofitant el gruix de la façana principal, es desenvolupen 28 capelles laterals. A 16 metres d'alçada transcorre el Trifori que circumvala tant la nau única com la central de l'espai de tres naus.

- El Claustre i el Campanar romànics estan adossats al nord de la nau:

El Claustre està ornamentat amb capitells esculpits que representen passatges de l'Àntic i del Nou Testaments uns i amb motius florals i geomètrics els altres. En l'ala nord apareix un segon nivell constituït per una nau gòtica i cobert per una galeria coberta.

- L'edifici adossat a la Nau i el Claustre per les seves bandes nord i oest respectivament, està desenvolupat en tres nivells: l'inferior amb accés des del carrer Manaies i des del Passeig Arqueològic, està cobert amb voltes romàniques; l'intermig, a cota de la nau principal, és d'època barroca i està dedicat a Sagristia (Capella de l'Esperança) i Museu; el nivell de d'alt és l'Arxiu de la Catedral.
- La Capella gòtica adossada a la Nau i el Claustre pels costats nord i est respectivament, és la Capella Conventual.
- Una petita Capella romànica, a dos nivells, adossada a la Nau pel costat sud, està incrustada entre aquesta i el Museu d'Art de Girona, antic Palau Episcopal.
- La "casa del campaner" és una construcció medieval amb entrada des del carrer Manaies, desenvolupada en cinc nivells destinats a habitatges pel personal de servei de la Catedral. Té al nord un hort-jardí que arriba fins el límit del Recinte sobre el Passeig Arqueològic.
- L'Escalinata d'accés a la façana principal de la Nau per ponent, des de la Plaça de la Catedral, de cent graons repartits en tres trams, puja 15,50 metres d'alçada i, amb la façana superior, forma un dels espais barrocs més singulars d'Europa.
- L'esplanada coneguda per Plaça dels Apòstols, enfront de la porta sud d'accés a la Nau (de la que pren el nom) cobreix un espai soterrat, avans destinat a cisterna per l'aigua potable de la font "dels Lladoners".
- El Jardí de la cantonada nord-est del Recinte, té accés des de la Capella Conventual i des del carrer Bisbe Cartanyà. Des aquí s'arriba al fossar perimetral entorn de l'absis.

La Catedral de Girona conté peces úniques d'art religiós entre les que és imprescindible destacar:

- Ara del Altar Major. Alabastre s. XI
- Càtedra coneguda per "Cadira de Carlemany". Alabastre s.XI.
- Baldaqú de l'Altar Major de plata. s.XIV.
- Retaule de l'Altar Major de plata.s.XIV,
- Pila Baptismal. Renaixement s.XVI.
- Sarcòfag de Bernat de Pau.s.XV.
- Sarcòfag del "Cap d'Estopa".s.XIV.
- Sarcòfag d'Ermessenda s.XIV.,

i en el Museu Catedral ("Tresor"):

- Tapís de la Creació. Brodat s.X-XI.
- Arqueta d'Ixem II. s.X.
- Codi de l'Apocalipsi "Beatus" s.X.

ESTAT PREVI

- El Presbiteri ocupant aproximadament la meitat de l'espai central de l' absis en la zona de les tres naus de la Catedral de Girona, conformat per un tancament perimetral a base d'una imponent reixa de forja, amb una única obertura en la seva part frontal i una altra de secundària al costat oposat.

Aquest espai es situa a una cota de +0.94 metres respecte del paviment de la nau.

La resta d'espai en la zona de les tres naus (on s'ubicava l'Altar provisional) està ocupat per una sèrie de tombes de bisbes adossades una a l'altra, les laudes decorades en graus diferents i envoltades cadascuna d'elles per una cinta decorada.

- Ara romànica, desmuntada per una exposició i desada en una caixa.
- Baldaqú del mestre Bartomeu, també desmuntat, restaurat i emmagatzemat.

- El Retaule és l'única peça que roman en el seu lloc, a excepció de la seva ànima de fusta original.
- Cadira de Carlemany, situada sobre les escales construïdes alhora que l'absis de la Catedral.
- Peça de pedra que formava part de la decoració de la cancel·la del presbiteri de la Catedral romànica.
- Dues troncs, una a cada banda, una original i l'altra una còpia.
- Dues làmpares Salomons de l'època del bisbe Sivilla.
- Lipsanoteca amb les restes a col·locar en la base de l'Altar.

PROPOSTA

- El projecte s'emmarca en les reformes a dur a terme per complir amb el Concili Vaticà II (1962-1965) que va canviar les ordenances sobre la litúrgia, juntament amb els següents condicionants:
 - . Condició del Presbiteri com a espai tancat entre reixes d'una vàlua reconeguda.
 - . L'existència de tombes en el paviment de l'ampliació, que no només afecta al sistema estructural, sinó que també que cal que siguin visitables.
 - . Presència de pocs materials: un sol material per tota la Catedral (pedra de Girona), un pel mobiliari (fusta), el ferro en reixes, estructures de vitralls, etc. i el vidre en els vitralls.

(Fig1)

- En base a aquests condicionants, el projecte proposa situar l'ampliació del presbiteri a la zona de la girola, fóra reixes, i tornar a mostrar les peces de mobiliari litúrgic més antigues de la Catedral: Ara romànica, Baldaquí i Retaule, i la substitució de les dues troncs.
- Els principals conceptes que defineixen l'actuació són la reversibilitat, la visibilitat per part dels fidels i la interrelació entre les peces i el mobiliari, i l'austeritat en la intervenció.

(Fig2)

- L'element principal de l'ampliació és una plataforma de fusta desmuntable a un nivell intermedi entre la nau i l'actual presbiteri, a la qual s'accedeix per tres graons des del frontal i els laterals i que integra tots els elements necessaris per a la litúrgia:

El centre d'aquest espai l'ocupa l'altar, format per l'Ara romànica suportada sobre un peu format per elements metàl·lics que deixen entreveure la col·locació de la lipsanoteca al seu interior. Tot volt de l'altar es crea un graó també de fusta que dona recolzament al mateix i al baldaquí gòtic.

En els dos costats laterals es situen les cadires dels canonges i concelebrants, enteses com uns cadirams abatibles, a la manera de la tradició dels antics cors. (Fig3)

En la part més propera als fidels se situa, a la banda sud (dreta) l'ambó i el ciri Pasqual, mentre que a l'esquerra hi haurà la creu i l'espai pel director de cants. Totes les peces seran de nova creació, tot i que l'ambó es projecta de tal manera que el davantal serà una peça recuperada de la cancel·la del presbiteri de la Catedral romànica.

La zona de l'actual presbiteri es reserva per la ubicació de la cadira del celebrant (prop de les portes de la reixa), els tamborets pels assistents del bisbe, el retaule i el diferent mobiliari litúrgic (pica de les ablucions, credences, banc pels acòlits). Per la part posterior del retaule, sensiblement avançat, es munta, d'esquena al retaule actual, la fusta base original del retaule, la qual encara té les barres de Catalunya originals estucades en la predel·la i el forat practicat per la creació d'una fornícula.

S'opta per deixar la Cadira de Carlemany en la seva ubicació actual donat que, com ja s'ha comentat, les escales que li donen accés formen part intrínseca de l'estructura de la Catedral.

- Constructivament la tarima es projecta com un paviment tècnic elevat sobre una estructura metàl·lica lleugera que busca els recolzaments en les cintes divisòries de les laudes respectant el possible accés a les mateixes en moments determinats. En la zona de suport de l'altar i el baldaquí es proposen uns reforços puntuals d'aquesta estructura. Com a acabat del paviment es preveu la utilització de taulons de fusta massissa de roure tenyit de color de noguera.

Amb els mateixos elements de fusta i el mateix tractament es construirà el mobiliari: els seients dels canonges, el banc dels acòlits i les credences. (Fig4)

L'Ara romànica es recolzarà sobre un volum format per planxes de ferro negre de 20 mm de gruix separades entre elles 30 mm amb un buidat central en el qual es situarà la pedra amb l'espai per la lipsanoteca, la qual es deixarà entreveure. Prèviament es donarà un tractament de protecció de l'Ara i dels grafitos històrics del bisbe Pere Roger.

L'ambó serà un element metàl·lic de planxa, que servirà de suport de la peça de pedra recuperada de la cancel·la del presbiteri de la Catedral romànica, la qual es deixarà penjant per la part exterior de la tarima.

Els suports dels set ciris de l'altar ($\varnothing 6$ mm) estarà format per una estructura metàl·lica a base de cilindres i platines d'acer negre que encaixen en una espera que estarà encastada al paviment i soldada a l'estructura base. Serà desmuntable tot el cirier i també es podrà treure sols el ciri amb els seu suport immediat per a poder-lo substituir sense haver de desmuntar el cirier complet. Pel ciri Pasqual s'ha dissenyat un suport igual que els dels altres ciris però adaptat a la dimensió d'aquest ($\varnothing 9$ mm).

La base de la creu serà igual que la dels ciris amb platines metàl·liques i cilindres collats a l'estructura de la tarima. El cilindre superior portarà un adaptador de suport per a les creus del Tresor de la Catedral per tal de que aquestes puguin ser intercanviables.

- Aquesta ampliació comporta necessàriament l'actualització de la il·luminació d'aquest àmbit. S'han eliminat els dos salomons del bisbe Sivilla que penjaven de les voltes. Es conserva el sistema de guies electrificades fixades sobre els pilars centrals. Les làmpades són del tipus focus per poder graduar-ne la focalitat i l'obertura per tal de poder ressaltar els elements històrics, alhora que il·luminar adequadament tots els punts d'atenció (Ambó, Altar, Baldaquí, Retaule i cadira del Bisbe).